

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות בשר בחלב

סימן צג – שעור 21

© רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל
- לימודי דעת תכנית הסמיכה שע"י פרחי שושנים 03-6166340 -

נושא השיעור: נותן טעם לפגם

תוכן השיעור:

1. סעיפי השו"ע והרמ"א
2. סוגיית הגמרא בזבחים
3. הגעלה באוכלים
4. נקלש הטעם
5. האם מים מקלישים טעם
6. כלי חרס
7. הלכה למעשה
8. שאלות חזרה
9. שאלות למעשה הנובעים מהשיעורים שנלמדו

נכתב ע"י הרב דן חנן

נערך ע"י ר' אהרן שנקולבסקי

מהדורה שניה

צג קדירה שבשלו בה בשר לא יבשלו בה חלב. ובו סעיף אחד:

א. קדירה שבשלו בה בשר לא יבשלו בה חלב, ואם בישלו בה בתוך מעת לעת אסור בנותן טעם (וצריך לשער נגד כל הקדירה)

אבל אם שהה מעת לעת קודם שבישלו בה הוא ליה נותן טעם לפגם ומותר התבשיל אבל הקדירה אסורה לבשלו בה לא בשר ולא חלב:

רמ"א: אבל שאר דברים מותר (ריב"ש סימן קכ"ו בשם סמ"ק ובהגמ"י פ"ו), ודין כסוי קדירה כדין קדירה עצמה (ד"ע ואו"ה), ויש מחמירים בכיסוי לומר דאע"פ שאינו בן יומו דינו כאילו היה בן יומו (בהגהות ש"ד בשם קובץ), וכן נוהגין בקצת מקומות וכן אני נוהג מפני המנהג הוא חומרא בלא טעם (ד"ע).

ומכל מקום במקום שיש שום צד להתיר בלאו הכי או שהוא לצורך שבת או הפסד יש להתיר אם אין הכיסוי בן יומו כמו בקדירה עצמה.

ואם לקחו כסוי רותח מקדירה של בשר ונתנו אותו על קדירה של חלב, אם שניהם חמים שניהם אסורים אם יש מאכל בקדירה של בשר וחלב, ואם הכיסוי צונן והקדירה חמה נמי שניהם אסורים אם התחיל להזיע תחת הכיסוי דתתאה גבר (או"ה) ואם הכיסוי חם והקדירה צוננת הכל שרי (שם) רק המאכל צריך קליפה (לדעת הגהת ש"ד ולא כאו"ה שם) אם אפשר לקלפו ואם לאו הכל שרי, ואם לא היה מאכל בקדירה הכל שרי דהוי כשתי קדירות שנגעו זו בזו (הכל ד"ע לסברת הערוך):

הגעלה בחלב

יש שני דעות שהובאו בטור:

1. דעת בעל העיטור.

2. דעת רבנו פרץ.

לדעה ראשונה **בעל העיטור**, אם חלב התבשלו בתוך כלי בשרי בן יומו אפילו כלי חרס, אם יש שישים בחלב כנגד הכלי¹, הכלי נעשה חלבי. לדעת **בעל העיטור** עצמו מותר אחרי שהתבשלו בו חלב אפשר לבשלו בהכלי גם חלב וגם בשר.

¹ בד"כ כלי אינו יכול להכיל שישים כנגד דפנותיו אלא אם כן הוא יהיה רחב ובעל דפנות דקות.

הלכות בשר בחלב יורה דעה סימן צג סעיף א / שיעור 21

הב"י מבאר בדעת הבעל העיטור שהתירו הוא רק אם החלב נשפך כשהוא רותח כיון שמה לי מים מה לי חלב דהיינו חלב מועיל להגעלה כמו מים, וכל זמן שהחלב רותח אמרינן אידי דטריד לפלוט לא בלע.²

מקשה הטור על בעל העיטור איך מועילה הגעלה להשתמש בחלב והרי כלי חרס אינו ניתן בהגעלה וצריך לשוברו.

הט"ז (ס"ק א') מתרץ דסבר בעל העיטור שדין זה שחרס אינו יוצא מדי דופיו לעולם הוא רק בקדשים אבל בחולין מועילה הגעלה מהתורה ובמקרה שלנו לא גזרו.

לדעת רבנו פרץ. אם השתמשו בכלי בשרי כדי לבשל בו חלב, אפילו אם הכלי אינו בן יומו אסור להשתמש בו אח"כ לבשר או לחלב. הסיבה שאסור לבשל בו בשר היא מחמת הבישול הקודם (של החלב), ועתה בלוע הכלי מחלב. והטעם שאסור לבשל בו חלב (ואפי' שמדאורייתא מותר משום שהכלי אינו בן יומו מבשר), הוא כדי שלא יבואו ויטעו לבשל בו חלב בתוך מעת לעת להיותו בשרי. ואולם, אם זהו כלי חרס אי אפשר להכשירו.

נקלש הטעם

סוגיית הגמרא בזבחים

גמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו.

הגמרא ע"ז (ע"ו ע"א) מקשה שהרי כלים ששימושם באש כגון שיפודין ואסכלא חייבים בליבון אבל לגבי קדשים מובא שמועילה הגעלה עונה רבי נחמן בשם רבה בר אבוח ד"כל יום נעשה גיעול לחבירו" דהיינו שמכיוון שהבישול של כל יום בכלי המקדש הוא הגעלה למה שהשתמשו בו אתמול.

עבודה זרה עו.

הרשב"א מפרש דאף שבדרך כלל צריך ליבון מכיון שכאן התירא בלע (הבליעות נכנס לקדירה כשהיה עוד היתר) מספיק שהבליעות נקלש ע"י בישול כדי שלא להיות נותר.³ לומד הרשב"א מכאן שאם בישלו ירקות בכלי בשרי בן יומו, מותר אח"כ לבשל בו חלב לכתחילה. הטעם הדין הוא, שע"י שמבשלים בו ירקות נחלש (קלוש) טעם הבשר ואינו מספיק חזק לאסור החלב שמבשלים בו אח"כ. ואולם, אם בישלו בכלי דבר איסור, לא תועיל סברת נקלש הטעם, משום דאיסור גמור היה ואפילו טעם נקלש אסור לכן צריך הגעלה ממש.

הבית יוסף הקשה על הטור, מדוע הוא התקשה כ"כ בדברי בעל העיטור ולא התקשה בדברי הרשב"א? בעל העיטור הביא בדבריו דעה הסוברת שאם יש בחלב שישים כנגד הכלי הבשרי,

² כעין זה מצאנו בסימן צ"ב סעיף א' דאידי דטרוד לבלוע לא פלט.

³ כל קרבן צריך לאוכלו בתוך הזמן שנקבע לו. לאחר שעבר זמנו, כל מה שנשאר ממנו נאסר ונקרא בשם נותר. דין זה חל גם לגבי טעם קרבן בלוע.

החלב מותר, ומותר ג"כ לכתחילה להשתמש בכלי לבישול חלב. וחקר הבית יוסף האם הרשב"א חולק עליו בזה.⁴

הבית יוסף ציין שלש אפשרויות המבארות מדוע לא הקשה הטור גם על שיטת הרשב"א:

א. **הרשב"א** דיבר אודות שאר כלים ולא לגבי כלי חרס. כלי חרס בולע הרבה ולכן הבישול אינו מחליש את הטעם משא"כ שאר כלים בולעים מעט ולכן הטעם נחלש.

ב.ג. **הבית יוסף** הביא את **רבינו ירוחם** שכתב **שרבינו פרץ** והרשב"א לא נחלקו. שניהם מסכימים שבישול חלב בקדירה בשרית, אינו מקליש טעם. **הבית יוסף** ביאר את דבריו בשני אופנים: או משום שישנה גזירה מדרבנן שלא אומרים שחלב מחליש את טעם הבשר, משום שהחלב הוא הגורם לאיסור בבשר, ואין זה ראוי שהוא יהיה המתיר⁵. או משום שאין לחלב יכולת להחליש טעם של חלב.

הב"י אינו פוסק כדעת הרשב"א וזאת מכיוון שתוספות (חולין קיא ע"א-ב) והרא"ש נחלקו על הרשב"א וסברו שהגמ' בע"ז שאומר "כל יום נעשה גיעול לחבירו" מתייחסת רק לקדשים כיון שכל בישולו הוא בשר וא"כ הוא מין במינו שמדאורייתא מותר ובקדשים הקילו ואין ראייה שבשאר איסורים בישול מקליש את הטעם.

עוד הוכחה הוא מסימן צ"ד שדעת ספר התרומות שם בבשלו מים שעות מספר לאחר שבישלו בו בשר שאם בישלו באותו סיר חלב ביותר מכ"ד שעות משעת בישול הבשר הרי הוא נותן טעם לפגם ומותר אע"פ שלא עבר כ"ד שעות מעת בישול המים ולא אומרים שהמים השביחו את הבליעות, והנה לפי הרשב"א מיד לאחר בישול המים יהיה מותר לבשל חלב מדין הגעלה מוכח שספר התרומות חולק על הרשב"א.

הט"ז בס"ק ב מקשה שהטור פוסק גם כשיטת הרשב"א וגם כדעת ספר התרומות ולפי דברינו שיטות חלוקות הם, מתרץ הט"ז שלרשב"א צריך בישול בדרגת הבישול הראשונה וא"כ סה"ת מדבר במקרה שאינו ידוע שהיה בדרגתו ולכן אינו נחשב הגעלה.

הש"ך בנקודות הכסף פוסק כדעת הרשב"א ומבאר שגם בכלי שדינו בליבון בהיתרא בלע מועיל הגעלה לדוגמא המטגן במחבת איסור שדינו להתכשר בליבון כיון שנחשב כבישול בלא נוזל אבל אם טיגן חמץ במשך השנה שדינו התירא בלע הגעלה מספיקה כמו כן אם טיגן במחבת בשרית חלב לאחר כ"ד שעות מכיוון שנותן טעם לפגם נחשב כהתירא בלע אמנם הש"ך סובר שצריך הגעלה מועילה ולא מספיק בישול בסיר.

החוות דעת (ביאורים צג, ב בסוף דבריו שם) כתב שכל עוד שיש שישים כנגד הכלי, אפי' אם השישים הוא חלב, אפשר להשתמש בקדירה לחלב. זהו כדעת **בעל העיטור**. ע"פ דבריו עולה שסבר כי יש בחלב כוח להחליש את טעם הבשר. לכן אם כפית בשרית הייתה בתוך כלי שיש בו חלב רותח ויש שישים כנגד הכפית, לשיטתו, מעיקר הדין הכפית תיהפך לחלבית.

⁴ מאחר שיש שישים בחלב כנגד הבשר, האם נחשיב את החלב כירקות (שבדין הרשב"א) ויהיה דינם שווה.

⁵ זהו כנגד ההנחה הקובעת כי חלב מקליש טעם וע"י זה הופכו להיתר.

הלכות בשר בחלב יורה דעה סימן צג סעיף א / שיעור 21

החוות דעת קבע בתחילת דבריו שאם אין שישים כנגד הכלי, אפי' במקום שבישל בו מים, לא אומרים שהטעם נקלש. לאור זאת נאסור לבשל חלב בכלי בשרי אפי' אם הרתיחו בו מים בין החלב לבשר.

ואולם, רבי עקיבא איגר⁶ חולק על החוות דעת וכתב שאם הרתיחו מים בין הבשר לחלב, הכלי מותר, משום מקלש טעם, ואפי' אם לא היה בהם שישים. ההוכחה שלו היא מהגמרא בזבחים שהתירה בכך, ואפי' שבדרך כלל כלי לא מחזיק שישים כנגד עצמו, ולא חילקה בזה.

כלי שהשתמשו בו לבשר, ובתוך מעת לעת השתמשו בו לחלב, כתב המחבר שאפשר לסמוך על בדיקת טעם⁷ כדי להתיר את המאכל. והרמ"א כתב, שצריך לשער שישים כנגד הכלי הבלוע מבשר. אבל אם הכלי אינו בן יומו, החלב מותר ואסור לבשל בכלי בשר או חלב אבל שאר דברים מעיקר הדין מותר. הש"ך (ס"ק ג) כתב שהרמ"א אוסר שאר דברים מצד המנהג⁸.

כותב הרמ"א: יש מחמירים בכיסוי לומר שאע"פ שאינו בן יומו דינו כאילו בן יומו וכן נוהגים במקצת מקומות וכן אני נוהג מפני המנהג והוא חומרא בלא טעם.

המהרש"ל מבאר את הטעם שמדובר בכיסוי שראשו צר וקשה לנקותו ולכך חוששים שיש אוכל בעין שאינו נפגם באינו בן יומו. עפ"ד כותב הט"ז שאם יש שישים באוכל כנגד המקום הצר לכ"ע מותר.

כלי חרס

גמרא: כסי, רב אסי אסר [משום שהם בלעו יין של נכרי] ורב אשי שרי וכו', והלכתא פעם ראשון ושני אסור וג' מותר.

עבודה זרה דף לג ע"ב

רש"י בגמרא מסביר שהדיון היה אודות כוסות שתיה העשויות מחרס ולכן הם בולעים מהר. כשהשתמשו בכלי חרס כבר שלוש פעמים⁹ הרי הוא נהיה שבע (מלא). ואולם, אם עדיין לא השתמשו בו שלוש פעמים הוא יבלע משקים מהר, משום שהוא מלא בנקבים ויש בו יכולת ספיגה גבוהה.

יש מחלוקת באיזה שלב כלי חרס בולע משקים:

⁶ על החוות דעת.

⁷ ואולם, למעשה גם מנהג הספרדים שלא לסמוך על בדיקת הטעם של אינו יהודי, לא בנידון זה ולא בנידונים אחרים (כף החיים).

⁸ ש"ך צד, יח.

⁹ אפי' במשקה שהוא קר (עי' ט"ז ס"ק ב).

הלכות בשר בחלב יורה דעה סימן צג סעיף א / שיעור 21

1. **הבית יוסף** הביא את **ר"י הלבן** שאמר שאם כלי חרס בלע כמה פעמים ונשאר בתוכו חלב כל הלילה מותר. רואים שאם כלי חרס אינו שובע, הוא בולע משקים בשהיית המשקים בתוכו, **המשבצות זהב** כתב ששמה גם בפחות משתים עשרה שעות הוא בולע. ובסימן ק"ה ס"א הוא מביא דעת **הפרי חדש** שכלי חרס בולע מיד.
2. **הנקודות הכסף** סובר שכלי חרס אינו שונה ממזון, ולכן צריך שישהה לפחות 24 שעות בכלי, ורק אז ייבלע, ככל שאר כבוש. הוא סובר כמו תוס' שחולק על רש"י וסובר שהגמ' בא להגיד לנו שכלי חרס צריך להדיח שלש פעמים.

הלכה למעשה

הפרי מגדים סובר שכל עוד אין הפסד מרובה, צריכים לסבור כדעת **הט"ז** (דעה ראשונה). כמו"כ סובר **הפרמ"ג** שכלי חרס שהשתמשו בכלי שתי פעמים הוא כבר נקרא שבע (ובלא הפסד מרובה). אמנם בסימן ק"ה ס"א כתב שכלי חרס חדש שהשתמשו בו לצונן איסור נאסר אפילו בהפס"מ.

כבוש

הט"ז בס"ק ב מביא בשם הלבוש והב"ח שכלי חלב ישן שנכבש בתוכו חלב מעת לעת ותוך המעל"ע שלאחר הכבישה בישל בו בשר הבשר מותר מדין נותן טעם לפגם, וראיתם מהגמ' בב"מ מ ע"ב דתנן המפקיד שמן אצל חברו אם היו קנקנים ישנים אינו מוציא לו בלע פירוש מכיוון שהכלי מלא בליעות ואינו בולע עוד ולכך אין מנכים לו את הבליעות מהשמן. **הט"ז** חולק על ראייתם ומחלק שאע"פ שהכלי ישן הוא מוציא מבליעותיו ובולע מחדש ולכך אין הבדל בכמות לענין דיני ממונות אבל לענין איסור והיתר כיון שנכנס לאוכל הטעם הבלוע האוכל נאסר.

שאלות חזרה

1. האם יש הגעלה כשמבשלים חלב בקדירה?
2. לדעת בעל העיטור, האם מותר לבשל חלב בכלי בשרי? האם ישנה נפקמ"נ ממה עשוי הכלי?
3. לדעת רבינו פרץ, למה נאסר כלי שאינו בן יומו?
4. מדוע הטור הקשה מהדין של בעל העיטור ולא הקשה מדברי הרשב"א? (ציין שלש תשובות).
5. לדעת הרשב"א, האם אומרים הגעלה בחלב? האם הוא חולק על בעל העיטור ורבינו פרץ?
6. מה המחלוקת בין החוות דעת לרבי עקיבא איגר?
7. להלכה מה הדין אם בשלו חלב בסיר אינו בן יומו של בשר?
8. מה הסיבה לאסור אם שמו כיסוי ממין אחד על קדירה של מין ההפוך?
9. קערה חדשה של חרס שהשתמשו בה לחלב, ובתוך עשרים וארבע שעות השתמשו בה לרוטב קר, מה דין הקערה? מה יהיה הדין אם רק מעט שעות עברו בין שני התשמישים?
10. מה הדין אם הקערה שימשה פעמיים לחלב ובפעם השלישית לרוטב?
11. מה הדין אם נכבש חלב בסיר חרס ישן?

שאלות למעשה הנובעות מהשיעורים שנלמדו

- ❖ איך יכול להיות שיש ששים נגד הבליעות הא סתם כלי אין במה שבתוכו ששים נגדו?
- הבית יוסף הביא שלוש תשובות מדוע הגעלה עם חלב מועילה לדעת בעל העיטור: א. משום שהוא יכול לסבור כדעת הראב"ד, כלומר שאפשר לשער כמה מהבליעות של הבשר יצאו ממנו. ב. אנו יודעים כמה בשר היה בתוך הקדירה והוא בטל. ג. יש ששים במאכל כנגד הכלי.
- ❖ מדוע קובעת ההלכה שצריך לעשות הגעלת כלים רק אחרי שעברו עשרים וארבע שעות מהבישול האחרון, האם זה כדי שהטעם של החלב בכלי הבשרי לא ייפלט ממנו ויאסור את הכלי הגדול (יורה) שבו נעשית ההגעלה (שבו עוד טעמים נוספים)?
- כן, אם נחכה עד שהכלי יהיה אינו בן יומו, לא נצטרך ששים כנגדו כדי להכשירו.

